

* ŚRODA WIELKOPOLSKA *

ŚRODA WIELKOPOLSKA

Miasto królewskie leżące w granicach powiatu pyzdrskiego i województwa kaliskiego.

Lokacja

Własność królewska, centrum starostwa niegrodowego. Konfirmacja przywilejów miejskich z 3 VII 1543 r. [Lustracja 1659/1665, s. 124], zezwalających miastu na wykup wsi Urniszewo, Zielniki, Ruszkowo oraz Wójtostwa w Środzie. 22 XII 1561 r. król wyraził zgodę na inkorporowanie tych miejscowości do miasta. Z dnia 7 V 1633 r. pochodziła konfirmacja przywilejów miejskich przez króla Władysława IV Wazę.

Herb i pieczęcie miejskie

Pieczęć miejska znana z odcisku [Ks. grodz. Pyzdry 109, k. 116].

Literatura

Ukazała się trzyczęściowa monografia miasta [*Dzieje Środy*, pod red. S. Nawrockiego, cz. 1 - 3, Poznań 1994 n.].

Zabudowa

Kolegiata

Kolegiata średzka została erygowana na mocy dokumentu Mikołaja Kickiego 13 XI 1423 r. [KDW VIII, nr 978], a jej prepozyturę ustawiono na mocy dokumentu Władysława Jagiełły z 17 VII 1425 r. [KDW VIII, nr 1048]. Dnia 16 VII 1435 r. - Sobór powszechny w Bazylei powierzył arcybiskupowi gnieźnieńskiemu rozsądzenie sporu pomiędzy kapitułą kolegiacką w Środzie a jej prepozytem Janem [KDW X, nr 1388] 1772 r. (?) - sprawa z konwentem cysterskim z Bledzewa [Ks. grodz. Pyzdry 91, k. 310-314, 316-316a]. Dokumenty dotyczące kolegiaty zachowały się w AAP w Poznaniu.

Rynek lokalny

Cechy: - 1578 r. w mieście było: 16 szynkarek, 18 rzeźników, 10 krawców, 6 kowali, 4 kołodziejów, 1 siodlarz, 1 rymarz, 1 farbierz, 2 płócienników, 2 piekarzy, 2 prasołów, 17 szewców, 7 kuśnierzy, 1 postrzygacz, 4 bednarzy, 3 ślusarzy, 1 tasarz, 2 czapników, 1 powroźnik, 1 słodownik, 9 komorników, 3 hultajów [Pawiński, s. 218].

Rejestr poborowy z 1618 r. podaje, że miasto płaciło 62 zł podwójnego szosu. W Środzie mieszkało 16 rzemieślników, ponadto 3 rzeźników, 2 komorników, istniała także łaźnia oraz młyn korzecznym dwukołowy i wiatrak [A. J. Parczewski, s. 179]. Łącznie płacono 122 zł 7 gr i 9 szelągów podatków.

Rzeźnicy – 15 VI 1637 r. - przywilej królewski [Lustracja 1659/1665, cz. 1, s. 125]. Przywilej zatwierdzał statut nadany przez władze miasta w dniu 4 V 1637 r. Starsze przywileje i dokumenty zniszczyli bądź zrabowali Szwedzi w latach wojny 1655-1660.

Rynek lokalny

Przywileje targowe i jarmarczne

Parafia należała do rozległych terytorialnie, co świadczy o jej dawnej metryce. Granicami obejmowała wsie: Babin, Benice (?), Czartki, Jarosławiec, Kijewo, *Pętkowo*, Płowce, Rzeźnicę, Stupię Małą, Stupię Wielką, Strzeszki, Włostowo, Zdziechowice, Zielniki i Żabikowo [Pawiński, s. 212-213].

Starostwo – obejmowało wsie: Murzynowo, Rzeźnicę, Sobaszewo. Miasto zaś posiadało Urnieszewo, Zielniki, Ruszkowo. Listę tenentariuszy ustalił A. Gąsiorowski [*Starostowie*, s. 65].

Ludność

Według lustracji 1659-1665 [s. 125] w mieście było 51 placów osiadłych i 110 pustych, wśród opustoszałych było 6 szlacheckich i 8 duchownych.

Juramenta

Epidemie

Pożary

Zniszczenia wojenne

Księgi oraz dokumenty miejskie i cechowe

Lustracje

1564-1565 r. - nie objęła starostwa średzkiego.

1616 r. - nie objęła starostwa średzkiego.

1659/1665 - s. 124-127. (do s. 129 - całe starostwo).

1701 r. - inwentarz wójtostwa [Ks. grodz. Poznań dawna 269, k. 80, 98].

1765 r. – lustracja królewszczyzny [Ks. grodz. Pyzdry]

1769 - Wsie starostwa średzkiego [Ks. grodz. Poznań dawna PLC 1454, k. 356-356 a].

1773 r. - oblata lustracji z 1765 r. Wymienione cechy: szewców, kołodziejów, bednarzy, cieśli, piwowarów, krawców, garncarzy, płócienników, kuśnierzy, rybaków. W mieście były 93 place zabudowane oraz 16 pustych [Ks. grodz. Poznań 1128, k. 128 n.].

1528 – 1782 r., materiały dotyczące starostwa [APP, Akta majątku Konarzewo, rękopis 2416]
1540 r. – Ks. grodz. Pyzdry 12, k. 121v-122
1571 r. – intromisja, Szymański (?) [Ks. grodz. Pyzdry 25, k. 369=369v]
1576 r. – Ks. grodz. Pyzdry 30, k. 221v-223, 312-313, 313-31v
1576 r. – spór z Gostomskim [Ks. grodz. Pyzdry 30, k. 275-277]
1577 r. – Gostomski [Ks. grodz. Pyzdry 31, k. 107v-109, 111]
1577 r. – prepozyt [Ks. grodz. Pyzdry 31, k. 109-109v]
1577 r. – Ks. grodz. Pyzdry 31, k. 123v
1577 r. – Ks. grodz. Pyzdry 31, k. 374v-375
1581 r. – pożar miasta [Ks. grodz. Pyzdry 35, k. 354]
1581 (?) – pożar [Ks. grodz. Pyzdry 35, k. 354; też k. 391-392]
1582 r. – Maciej Grzybowski, konwent [Ks. grodz. Pyzdry 36, k. 80v, 47-47v]
1582 r. – sprawa o 220 fl, Kasper Epippiarius, prokonsul, mieszczanie [Ks. grodz. Pyzdry 36, k. 84v-86, 88v-90]
1586 r. – Ks. grodz. Pyzdry 40, k. 106
1586 r. – prepozyt [Ks. grodz. Pyzdry 40, k. 237-237v]
1618/1619 r. – kopie dokumentów [Ks. grodz. Pyzdry 57, k., 367 – 373]
1626 r. – pożar dwóch domostw rynkowych [Ks. grodz. Pyzdry 60, k. 386v – 387]
1636, wpis w 1627 r. – pożar miasta Środy. Spłonęły domostwo Szotka, Bociana (?), rymarza, Miarki, Olejnika, Kołodziej. Spłonęło Przedmieście Poznańskie z gościńcem, domem Kopczewy, Wieszki, Złamanego, zeznania Bartłomieja Pasternaka [Ks. grodz. Pyzdry 64, k. 298 – 298v]
1775, oblata z 1779 r. - były burmistrz Mikołaj Kiedrzyński spiera się o sumy [Ks. grodz. Pyzdry 101, k. 298].
1785 r. - wizja wału granicznego [Ks. grodz. Pyzdry 108, k. 696 - 696 v].

Inne

XVIII w. – ks. grodz. Poznań 1243, k. 397v, 399, 407, 428, 430 – 431v
- juramenta, wojsko, ks. grodz. Poznań 1217, k. 277v
[zobacz: * starostwo * zamek *]